

Αθήνα, 20 Οκτωβρίου 2009
Α.Π. 266/20.10.09

Προς: Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
Γραφείο Υπουργού

**ΘΕΜΑ: Σχολικοί Κανονισμοί και Δημοκρατική Διοίκηση στη Δευτεροβάθμια
Εκπαίδευση**

I. Εισαγωγή

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της αποστολής του ως Συνήγορος του Παιδιού, έχει δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού στο χώρο του σχολείου. Η εμπειρία του από το χώρο αυτό προέρχεται από το σύνολο της δραστηριότητάς του, κυρίως από το χειρισμό αναφορών πολιτών, επισκέψεις σε σχολεία, επιμορφωτικά σεμινάρια, συναντήσεις και άμεση συνεργασία με εφήβους μαθητές.

Ειδικότερα, από τον Ιούλιο του 2003, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει ασχοληθεί με περισσότερες από 500 υποθέσεις που αφορούν θέματα σχετικά με την εκπαίδευση (περίπου 40% του συνόλου των υποθέσεών του) και έχει πραγματοποιήσει περισσότερες από 200 επισκέψεις σε σχολεία (50 Πρωτοβάθμιας και 154 Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), στη διάρκεια των οποίων συναντήθηκε και συζήτησε με ομάδες μαθητών και εκπαιδευτικούς.

Παράλληλα, σε συνεργασία με Διευθύνσεις Εκπαίδευσης και φορείς επιμόρφωσης, έχει πραγματοποιήσει μεγάλο αριθμό συναντήσεων και σεμιναρίων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης εκπαιδευτικών σε πολλές περιοχές της χώρας, όπως και συναντήσεις με Συλλόγους Γονέων.

Τέλος, από τον Ιανουάριο του 2009, ο Συνήγορος του Παιδιού συγκρότησε, κατά τα πρότυπα ευρωπαϊκών ομόλογων θεσμών, μια Ομάδα Εφήβων Συμβούλων (ΟΕΣ), με στόχο «να συζητά διάφορα θέματα σχετικά με την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού και να συμβουλεύει τον Συνήγορο του Παιδιού στην αποστολή του». Κατά την πρώτη χρονιά λειτουργίας της ΟΕΣ, επιλέχθηκαν 32 έφηβοι από Γυμνάσια και Λύκεια από όλες τις περιφέρειες της χώρας με κλήρωση, ύστερα από ανοικτή πρόσκληση που διακινήθηκε μέσω του διαδικτύου και των σχολείων (σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ). Έως σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί 3 συναντήσεις των μελών της ΟΕΣ, ενώ στη διάρκεια του χρόνου γίνεται ανταλλαγή απόψεων και ενημέρωσης μέσω ηλεκτρονικού φόρουμ.

Από τις παραπάνω δραστηριότητές του, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει εντοπίσει σημαντικά ελλείμματα, που αφορούν τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και την πραγμάτωση των διακηρυγμένων στόχων του.

Το σχολείο στη σύγχρονη εποχή βρίσκεται αντιμέτωπο με όλο και περισσότερες προβληματικές καταστάσεις, που απορρέουν από ευρύτερα προβλήματα της κοινωνίας (δυσλειτουργία στο οικογενειακό περιβάλλον, παραμέληση, φτώχεια, κοινωνική ανισότητα, ρατσισμός, βία, κρίση αξιών, πολιτισμική υποβάθμιση, κ.λπ.), καθώς και με νέες μορφές δυσαρμονικών συμπεριφορών και σχολικής βίας. Ωστόσο, το σχολείο παρουσιάζει και εγγενείς αδυναμίες όταν καλείται να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που εκδηλώνονται στους κόλπους του, με μεθόδους που σέβονται και αξιοποιούν τη συμμετοχή των μαθητών.

Συνοπτικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, που αφορά τις συμπεριφορές μαθητών και εκπαιδευτικών στον χώρο του σχολείου, δεν είναι σαφές, η επίλυση συγκρούσεων και η αντιμετώπιση προβληματικών συμπεριφορών έχουν κυρίως πυροσβεστικό χαρακτήρα, δίνοντας έμφαση στην επιβολή ποινών, που συχνά επιβάλλονται με τρόπο αυθαίρετο ή ασυνεπή. Τα μέτρα και οι μέθοδοι για τη διασφάλιση της σχολικής πειθαρχίας και την προστασία της μαθησιακής διαδικασίας πολλές φορές δεν αξιοποιούνται στο σύνολό τους και ορθολογικά, οι εκπαιδευτικοί δεν λαμβάνουν την αναγκαία υποστήριξη και καθοδήγηση, ενώ ο ρόλος των μαθητών στη λήψη αποφάσεων και στη διαμόρφωση και τήρηση σχολικών κανόνων είναι σε σημαντικό βαθμό υποβαθμισμένος.

Ο Συνήγορος του Παιδιού εκτιμά ότι ένα κομβικό ζήτημα, που σχετίζεται πολλαπλά με την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και την προστασία των δικαιωμάτων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας, είναι αυτό της αυτοδέσμευσης, με τη σύνταξη και εφαρμογή **σχολικών κανονισμών**, διαπνεόμενων από τις αρχές της δημοκρατικής σχολικής διοίκησης.

Με αφετηρία την παραπάνω εκτίμηση, ο Συνήγορος αποστέλλει στο αρμόδιο Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, συνοπτικές θέσεις και προτάσεις της ανεξάρτητης αρχής, όπως αυτές προέκυψαν από τον χειρισμό υποθέσεων που σχετίζονται με την εφαρμογή σχολικών κανονισμών, από προγενέστερες παρεμβάσεις προς τη Διοίκηση για επί μέρους συναφή ζητήματα (όπως επιβολή ποινών, λειτουργία μαθητικών κοινοτήτων), αλλά κυρίως από τη μέχρι σήμερα καταγραφή των προβληματισμών και των προτάσεων μαθητών και εκπαιδευτικών σχετικά με τα θέματα αυτά.

II. Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

1. Το Σύνταγμα στο άρθ. 16 παρ. 2 ανάγει σε πρωταρχικούς σκοπούς της παιδείας, την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες. Εύλογη είναι, επομένως, η σύνδεση των παραπάνω παιδαγωγικών σκοπών με τις διαδικασίες, μέσα από τις οποίες επιτυγχάνονται οι πρώτοι. Οδηγούμαστε δηλαδή, μέσω της έκφρασης της βούλησης του συνταγματικού νομοθέτη, στην αναγκαιότητα ανάπτυξης και εφαρμογής στην εκπαιδευτική κοινότητα θεσμών, που προωθούν την ανάληψη ευθύνης και την καλλιέργεια της ωριμότητας των μαθητών, με την εμπλοκή τους σε δημοκρατικές διεργασίες, για τα θέματα που τους αφορούν.

2. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ), που εισάγει με δεσμευτική ισχύ (ν. 2101/1992) την υποχρέωση σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών, κατοχυρώνει ρητά τη δυνατότητα των ανηλίκων να εκφράζουν τις απόψεις τους για οποιοδήποτε θέμα τους αφορά.

Ειδικότερα, το άρθρο 12 της ΔΣΔΠ ανάγει σε νομικό κανόνα την αντίληψη ότι οι ανήλικοι μιας ορισμένης ηλικίας διαθέτουν ικανότητα κρίσης και δικαιούνται να συμμετέχουν στον καθορισμό ζητημάτων της ζωής τους από κοινού με τους ενήλικες που ορίζονται ως υπεύθυνοι για αυτούς. («1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιαδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και τον βαθμό ωριμότητάς του. 2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμοδίου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας»).

Με δεδομένο μάλιστα ότι το σχολείο αποτελεί το βασικότερο ίσως κεφάλαιο της πραγματικότητας των παιδιών, το παραπάνω δικαίωμα θα πρέπει να γίνεται σεβαστό και η άσκησή του να διασφαλίζεται στη σχολική ζωή (πρβλ. «Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2002, σσ. 126-128).

Στο ίδιο πνεύμα εξάλλου το άρθρο 28 (παρ. 2) της Σύμβασης προβλέπει ότι: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση». Και η διάταξη αυτή αναγνωρίζει το ρόλο των μαθητών ως υποκειμένων (και όχι παθητικών δεκτών), που δικαιούνται να αντιμετωπίζονται με απόλυτο σεβασμό στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, κατά τη θέσπιση και εφαρμογή μέτρων που τους αφορούν, όπως είναι και η σχολική πειθαρχία.

Το άρθρο 29 τέλος ανάγει σε πρωταρχικούς σκοπούς της εκπαίδευσης την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, σε ένα πλαίσιο σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υπεύθυνης συμμετοχής σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ειδικότερα, όπως ορίζεται: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί: α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του. β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. [...] δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μία κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους τους λαούς και τις εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής».

3. Ο Ν. 1566/1985, εξάλλου, που ορίζει τους βασικούς άξονες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, θέτει σε γενικές γραμμές τους ίδιους στόχους της εκπαίδευσης με εκείνους της ΔΣΔΠ: την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών, με γνώμονα την καλλιέργεια δημοκρατικού, ελεύθερου και υπεύθυνου πνεύματος, δημιουργικής και κριτικής σκέψης και «αντίληψης συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστική στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου» (άρθ. 1 παρ. 1). Ειδικότερα, σε σχέση με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στους στόχους του γυμνασίου περιλαμβάνεται ρητά η καλλιέργεια της ικανότητας των μαθητών να αντιμετωπίζουν με επιτυχία διάφορες καταστάσεις και να αναζητούν λύσεις των προβλημάτων της ζωής με υπευθυνότητα, μέσα σε κλίμα δημιουργικού διαλόγου και συλλογικής προσπάθειας (άρθ. 5 παρ. 1 εδ. β'). Στον ίδιο νόμο προβλέπεται ότι το Λύκειο βοηθά επίσης τους μαθητές

«...να κατανοούν τη σπουδαιότητα του δημοκρατικού διαλόγου και της συμμετοχής σε συλλογικές δραστηριότητες» (άρθ. 6 παρ. 2 εδ. β΄).

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων του εκπαιδευτικού συστήματος ορίζονται, μεταξύ άλλων, ως στοιχειώδεις παράγοντες: «α) η προσωπικότητα και η κατάρτιση του προσωπικού...» και«δ) η δημιουργία του απαραίτητου παιδαγωγικού κλίματος με την ανάπτυξη αρμονικών διαπροσωπικών σχέσεων στο σχολείο και στην τάξη και με το σεβασμό προς την προσωπικότητα του κάθε μαθητή» (άρθ. 1 παρ. 2, εδ. α΄, δ΄).

Στο άρθρο 45 εξάλλου («Συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή»), προβλέπεται ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων και τονίζεται η σημασία τους για την υλοποίηση των σκοπών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αναγνωρίζεται μάλιστα ότι η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή βοηθά τους μαθητές: «α) Να αποκτήσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη. β) Να συμβάλλουν στην ομαλή και γόνιμη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ώστε να επιτευχθεί η συστηματική μετάδοση της απαραίτητης και ουσιαστικής γνώσης».

4. Το συνολικό πνεύμα, αλλά και οι επιμέρους διατάξεις του «**Κανονισμού λειτουργίας μαθητικών κοινοτήτων**» (Υ.Α. 23.613/6/Γ2/4094/86, ΦΕΚ – 619 Β/25-9-86) κινούνται ακριβώς στη βάση της υλοποίησης της συμμετοχής των μαθητών στη λειτουργία του σχολείου, μέσα από τη διασφάλιση δημοκρατικών διαδικασιών, ενίσχυση της συνεργασίας όλων των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία και ακρόαση της άποψης των παιδιών σε όλα τα θέματα που τα αφορούν. Η επίτευξη των παραπάνω στόχων με τη θεσμοθέτηση και ενδυνάμωση των μαθητικών κοινοτήτων θεωρείται από το νομοθέτη ως έχουσα ιδιαίτερη παιδαγωγική αξία, στο βαθμό που συμβάλλει στην ανάπτυξη της πρωτοβουλίας και της υπευθυνότητας των μαθητών και, τελικά, προωθεί την ιδέα ενός σχολείου που «...θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες της νεολαίας, του λαού και του τόπου» (αρθ. 1 παρ. 1). Ενδεικτικά, σταχυολογούνται στη συνέχεια επιμέρους διατάξεις, που καταδεικνύουν την έμφαση της Υ.Α. στην προώθηση του δημοκρατικού διαλόγου και της συμμετοχής των μαθητών στη ζωή του σχολείου.

Άρθρο 1: «1. Το σχολείο, ως ζωντανός οργανισμός, αποτελεί θεσμό που προετοιμάζει τα παιδιά, με τη μάθηση και την αγωγή, για μια σωστή και αποδοτική ζωή, τα προετοιμάζει και τα διαπαιδαγωγεί για την απρόσκοπτη ένταξή τους σε μια ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία μετά την αποφοίτησή τους από το σχολείο. Για το σκοπό αυτό καθιερώνει το διάλογο και τη συνεργασία ανάμεσα στο δάσκαλο και το μαθητή στην αναζήτηση και στη μετάδοση της ουσιαστικής γνώσης, λευτερώνει και ενισχύει την πρωτοβουλία των παιδιών και ταυτόχρονα φροντίζει να τα εφοδιάζει με ό,τι είναι αναγκαίο για να γίνουν ικανά να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και στις δραστηριότητες, που συνεχώς αναπτύσσονται, της κοινωνίας μέσα στην οποία θα ζήσουν. [...]

»3. Για να εκπληρώσει το σχολείο τον προορισμό του πρέπει, πρώτα από όλα, να είναι χώρος αποδοτικός και αποδεκτός από τους καθηγητές και τους μαθητές. Προϋπόθεση για αυτό αποτελεί η ύπαρξη σχολείου με καινούργια δομή, με σύγχρονη και επιστημονική γνώση, με δημοκρατική σχολική ζωή. Προς την κατεύθυνση αυτή η Πολιτεία παρέχει το πλαίσιο και τη συμπαράσταση που πρέπει να αξιοποιηθεί με την κοινή προσπάθεια καθηγητών και μαθητών καθώς και όλων των φορέων που έχουν σχέση με το σχολείο».

Άρθρο 2: «[...] 2. Οι μαθητικές κοινότητες αποτελούν τη μαθητική έκφραση στα σχολικά θέματα και πρωτοστατούν στην κατοχύρωση της συνεργασίας καθηγητών – γονέων – μαθητών, για την ανάπτυξη του διαλόγου στη σχολική ζωή και την από κοινού αντιμετώπιση των θεμάτων που την αφορούν.

»3. Στη λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων δεν είναι δυνατό να υποβαθμίζεται ο ρόλος τους από αυταρχικές μεθόδους λειτουργίας και αντιδημοκρατικούς περιορισμούς,

που θα περιθωριοποιούσαν το μαθητή στη σχολική ζωή. Αντίθετα πρέπει να εξασφαλίζονται εκείνες οι λειτουργίες, που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του δημοκρατικού διαλόγου και της συνεργασίας στη ζωή του σχολείου.[...]

»5. Στόχος του κανονισμού για τις μαθητικές κοινότητες είναι να αποκαταστήσει το πραγματικό νόημα και τον αληθινό τους χαρακτήρα. να τις αναδείξει σε δημοκρατικούς θεσμούς, όπου με τη συμμετοχή όλων των μαθητών στις διαδικασίες τους, απελευθερώνονται οι δημιουργικές ικανότητες όλων των παιδιών, θα εθίζονται οι μαθητές στη συλλογική ζωή, θα αναπτύσσεται η υπευθυνότητα, θα κατοχυρώνονται τα δικαιώματα αλλά και θα συνειδητοποιούνται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις των μαθητών.

»6. Με τον κανονισμό αυτό κατοχυρώνεται ο ρόλος των μαθητικών κοινοτήτων και αναπτύσσεται το πλαίσιο της δημοκρατικής ζωής στο σχολείο. Στους μαθητές απομένει να αξιοποιήσουν αυτές τις δυνατότητες, αναπτύσσοντας τις λειτουργίες των μαθητικών κοινοτήτων με τη συμμετοχή όλων των παιδιών στις διαδικασίες για λήψη των αποφάσεων, με επεξεργασία απόψεων, ώστε οι μαθητές να έχουν γνώμη για τα θέματα που τους αφορούν.[...]

»9. Οι μαθητές συμμετέχοντες στη ζωή των μαθητικών κοινοτήτων, μέσα σε πνεύμα δημοκρατικού διαλόγου, συνεργασίας και συλλογικότητας, θα αναδεικνύονται σε υπεύθυνα άτομα, με αναπτυγμένη δυνατότητα να κρίνουν και να εκτιμούν τη σημασία και το νόημα κάθε δραστηριότητας στα πλαίσια του σχολείου».

5. Συμπληρωματικά προς τις παραπάνω νομοθετικές προβλέψεις, στη δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει αξιοποιηθεί και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται (υπό τη μορφή τουλάχιστον υποδείγματος) κείμενο **Γενικών Αρχών Σχολικού Κανονισμού**, που συντάχθηκε το 2002 από το Υπουργείο Παιδείας, το οποίο ωστόσο δεν προωθήθηκε προς ψήφιση, ώστε να καταστεί νόμος του κράτους. Στο παραπάνω κείμενο περιλαμβάνονται γενικοί κανόνες, που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη κατά τη σύνταξη του κανονισμού λειτουργίας κάθε σχολικής μονάδας.

Συμπερασματικά, από την παραπάνω παράθεση κανόνων δικαίου προκύπτει ότι ένα πλέγμα διατάξεων αναγνωρίζει καταρχήν εμφιασμένα τη σημασία της έκφρασης της γνώμης των παιδιών και την αναγκαιότητα συμμετοχής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τα θέματα λειτουργίας του σχολείου που τα αφορούν, ενώ προβλέπει και το βασικό τρόπο εμπλοκής τους με την ουσιαστική αξιοποίηση των μαθητικών κοινοτήτων. Το ισχύον αυτό πλαίσιο παρέχει το θεωρητικό (και νομικό) υπόβαθρο για την ειδικότερη νομοθετική πρόβλεψη του θεσμού του σχολικού κανονισμού, που θα προκύπτει μέσα από δημοκρατικές, συμμετοχικές διαδικασίες και θα διασφαλίζει, επομένως, τη δέσμευση όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας σε σαφείς και οριοθετημένους εξαρχής κανόνες ρύθμισης της καθημερινότητας και των επιμέρους θεμάτων του σχολείου.

III. Ενέργειες του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της δημοκρατικής σχολικής διοίκησης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην προώθηση της δημοκρατικής διοίκησης του σχολείου, ως στοιχείο μείζονος σημασίας για την εφαρμογή και εμπέδωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σε σειρά πρωτοβουλιών, συστάσεων και αποφάσεών του έχει επικεντρωθεί στην ανάγκη τα σχολεία να λειτουργούν δημοκρατικά και οι εκπαιδευτικοί να επιμορφώνονται και να υποστηρίζονται, ώστε να ανταποκρίνονται έμπρακτα και αποτελεσματικά στο θεσμοθετημένο ρόλο τους.

Χαρακτηριστικά μπορούν να αναφερθούν η Σύσταση της Κοινοβουλευτικής του Ολομέλειας 1849 (2008) για την «Προώθηση της κουλτούρας της δημοκρατίας μέσω της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών», η Σύσταση 1791 (2007) για την «Κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας στην Ευρώπη», η Σύσταση 1682 (2004) για την «Εκπαίδευση στην Ευρώπη», όπως και η Σύσταση (2002)¹² της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη μέλη για την «Εκπαίδευση στην Δημοκρατία».

Όπως χαρακτηριστικά τονίστηκε κατά την διαρκή σύνοδο των Υπουργών Παιδείας του Συμβουλίου της Ευρώπης που έλαβε χώρα στην Αθήνα (2004): *«εάν τα σχολεία επιθυμούν να εκπαιδεύσουν τους μαθητές στην δημοκρατική ιδιότητα (democratic citizenship) το πρώτο βήμα είναι να δημιουργήσουν ένα δημοκρατικό σχολείο».*

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, μέσω της αρμόδιας Διεύθυνσής του, ανέπτυξε πολλές συναφείς δραστηριότητες και παρήγαγε το 2006 έναν «Πρακτικό Οδηγό» - *Manual*- για τη δημοκρατική διακυβέρνηση των σχολείων (*Democratic Governance of Schools*), στον οποίο περιλαμβάνονται αρχές, μέθοδοι και καλές πρακτικές. Σε αυτόν τονίζεται, μεταξύ άλλων, η ανάγκη της επιμόρφωσης και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών, ώστε το σχολείο να δημιουργεί χώρο για την έκφραση των απόψεων των μαθητών, ως μετόχων της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την υιοθέτηση στρατηγικών που προάγουν τη συμμετοχή, την επικοινωνία, την επίτευξη συμφωνιών, το διάλογο, τη συνεργασία και την επίλυση συγκρούσεων. Στον ίδιο οδηγό τονίζεται ότι η συμμετοχή των μαθητών στην παραγωγή αλλά και στην εφαρμογή των κανόνων εντός του σχολείου, έχει ως αποτέλεσμα οι τελευταίοι να είναι πιο κατανοητοί στα παιδιά, να γίνονται περισσότερο σεβαστοί, συμβάλλοντας ουσιαστικά και αποτελεσματικά στη δημοκρατική διακυβέρνηση της σχολικής μονάδας.

Από τις πρωτοβουλίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, χαρακτηριστικό είναι επίσης το πρόγραμμα που ανέπτυξε το 2004, με στόχο τη δημιουργία ενός «*Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για Δημοκρατικά Σχολεία Χωρίς Βία*». Στο πρόγραμμα αυτό εκδήλωσαν ενδιαφέρον συμμετοχής περισσότερα από 120 σχολεία από όλη την Ευρώπη και τελικά επιλέχθηκαν 26 σχολεία από 19 χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μαθητές, 50 τον αριθμό, από τα σχολεία αυτά συναντήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Νέων στο Στρασβούργο, συζήτησαν, εκπόνησαν και υιοθέτησαν από κοινού κείμενο γενικών αρχών, που προτείνονται προς υιοθέτηση από όλα τα σχολεία με στόχο την απόλαυση του δικαιώματος που έχουν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας για ένα ασφαλές και ειρηνικό σχολείο, στο οποίο *«όλοι έχουν την ευθύνη να συνεισφέρουν στη δημιουργία ενός θετικού περιβάλλοντος ενθαρρύνει τη μάθηση και την προσωπική ανάπτυξη».* (Το πλήρες κείμενο του «Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για Δημοκρατικά Σχολεία χωρίς Βία» επισυνάπτεται).

IV. Διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Παιδιού

Όπως επισημάνθηκε ήδη, ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της αποστολής του ως Συνήγορος του Παιδιού, έχει ασχοληθεί με σειρά ζητημάτων, που σχετίζονται με την ύπαρξη ή μη σχολικών κανονισμών σε σχολικές μονάδες, καθώς και με τον τρόπο σύστασης και εφαρμογής τους. Από το σύνολο της εμπειρίας της Αρχής στο ειδικότερο αυτό κομμάτι της εκπαίδευσης μπορούν να διατυπωθούν συνοπτικά οι ακόλουθες διαπιστώσεις, που αφορούν προβλήματα τήρησης κανόνων εντός του σχολείου:

1) Δεν υπάρχει ειδική νομοθεσία, που να προβλέπει την υποχρέωση, καθώς και τη διαδικασία σύνταξης σχολικού κανονισμού για τα δημόσια σχολεία (υπάρχει σχετική νομοθεσία για τα ιδιωτικά σχολεία, Ν. 682/77, αρ.11). Παρόλα αυτά, μεγάλος αριθμός σχολείων προβαίνει στη σύνταξή του, λαμβάνοντας αφορμή από το κείμενο «Βασικές αρχές λειτουργίας των σχολείων», που προαναφέρθηκε (ΥΠΕΠΘ, 2002), για να καταστήσουν σαφέστερους τους ισχύοντες κανόνες και να ενισχύσουν την ικανότητα των σχολείων να διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία τους στο πνεύμα ακριβώς των γενικότερων στόχων της εκπαίδευσης.

2) Στη μεγάλη πλειονότητά τους, τα σχολεία που έχουν προβεί στη σύνταξη κανονισμών, δεν εμπλέκουν τους μαθητές στη διαδικασία σύνταξης, εφαρμογής και ενδεχόμενης τροποποίησής τους, ενώ δεν ακολουθούν διαδικασίες ενημέρωσης και διαβούλευσης με τα μέλη της σχολικής κοινότητας (μαθητές, σύλλογο γονέων - κηδεμόνων), σχετικά με το περιεχόμενο και την εφαρμογή τους. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις η πλειονότητα μαθητών και γονέων δεν έχουν καθόλου (ή έχουν μερική) πληροφόρηση σχετικά με την ύπαρξη και το περιεχόμενο του κανονισμού.

3) Συχνά οι εκπρόσωποι των μαθητών συμμετέχουν τυπικά στις σχετικές διαδικασίες, χωρίς όμως επί της ουσίας να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη τους. Ειδικότερα, όπως έχει προκύψει από τη διερεύνηση σχετικών αναφορών του Συνηγόρου του Παιδιού, στην πράξη, στην πλειονότητα των σχολείων που συντάσσουν σχολικό κανονισμό, ο σύλλογος διδασκόντων καλεί τους εκπροσώπους των μαθητών σε συζήτηση, χωρίς κάποια προεργασία και ενημέρωση και χωρίς να προβλέπεται ειδική διαδικασία με παροχή εγγυήσεων προς όλες τις πλευρές, θέτει τα θέματα που πρέπει να περιληφθούν στον Κανονισμό, ακούει τις απόψεις των μαθητών και, σε περίπτωση διαφωνίας, αποφασίζει σύμφωνα με τη δική του κρίση.

4) Ο σχολικός κανονισμός συνήθως επικεντρώνεται στις υποχρεώσεις των μαθητών και όχι στα δικαιώματά τους ή στις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών. Επίσης, σπάνια προβλέπεται η ισχύς κανόνων για όλους, εκπαιδευτικούς και μαθητές. Είναι χαρακτηριστικό ότι απρεπείς συμπεριφορές των εκπαιδευτικών απέναντι στα παιδιά δεν τυγχάνουν της ίδιας αντιμετώπισης με εκείνες των μαθητών και, συχνά δίνεται η αίσθηση της ατιμωρησίας. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει συχνά και σε σχέση με άλλες συμπεριφορές που απαγορεύονται από τον κανονισμό, όπως λ.χ. χρήση κινητών τηλεφώνων, κάπνισμα. Η άνιση αυτή αντιμετώπιση καλλιεργεί τη δυσπιστία και το αίσθημα αδικίας των μαθητών και τους προτρέπει να μην σέβονται τους κανόνες.

Πολύ συχνά εξάλλου η Διεύθυνση του σχολείου επικαλείται την ύπαρξη σχολικού κανονισμού, μόνον όταν πρόκειται να επιβληθούν ποινές σε μαθητές για συμπεριφορές που δεν είναι αποδεκτές από την ίδια. Η γνώμη των εκπροσώπων των μαθητών ζητείται εκ των υστέρων και χωρίς να λαμβάνεται ουσιαστικά υπόψη. Οι μαθητικές κοινότητες εξάλλου, παρόλο που η λειτουργία τους έχει προβλεφθεί νομοθετικά, λειτουργούν στις περισσότερες περιπτώσεις συμβατικά και ο ρόλος τους, στη διαμόρφωση της καθημερινότητας της σχολικής ζωής είναι σχεδόν ανύπαρκτος.

Τα παραπάνω προβληματικά σημεία καθιστούν εκ των πραγμάτων τον κανονισμό από ένα συμβόλαιο αμοιβαίας θετικής οριοθέτησης συμπεριφορών και αυτοδέσμευσης όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας, που θα έπρεπε να είναι, ένα ακόμη μέσο ελέγχου και εκφοβισμού των μαθητών. Ο σχολικός κανονισμός, όπου έχει συσταθεί, σπάνια τυγχάνει της αποδοχής όλων, ως προς το περιεχόμενό του. Συνήθως αγνοείται από τους ενδιαφερομένους, στους οποίους απλά επιβάλλεται άμεσα ή έμμεσα, ενώ σε καμία περίπτωση δεν προωθεί, με τον τρόπο που συνήθως λειτουργεί, τους σκοπούς της εκπαίδευσης για καλλιέργεια της υπευθυνότητας των μαθητών και ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και συμμετοχής στην εκπαιδευτική κοινότητα.

V. Οι απόψεις που εκφράστηκαν από μαθητές προς τον Συνήγορο του Παιδιού

Ο Συνήγορος του Παιδιού, στη διάρκεια των συζητήσεων που διεξάγει με μαθητές στα σχολεία, εξηγεί το πλαίσιο δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους και ακούει με προσοχή τις απόψεις των παιδιών σε σχέση με την εφαρμογή τους στην καθημερινή τους πραγματικότητα. Επειδή από τις συζητήσεις αυτές διαπίστωσε ότι το ζήτημα της δημοκρατικής λειτουργίας του σχολείου απασχολεί σε μεγάλο βαθμό τους μαθητές, ο Συνήγορος προχώρησε σε εστιασμένες συζητήσεις με μαθητές από διαφορετικά σχολεία για το θέμα αυτό. Συγκεκριμένα, το 2007 και το 2008 διοργάνωσε «Ημέρες Διαλόγου» με μαθητές που προέρχονταν από διαφορετικά σχολεία της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, με θέμα «**Ακούγομαι, εκφράζομαι, συμμετέχω σε ένα σχολείο που μας σέβεται και μας υπολογίζει**». Σε αυτές συμμετείχαν (34 στην Αθήνα και 47 στην Θεσσαλονίκη) μαθητές από σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα οποία είχε ήδη επισκεφτεί ο Συνήγορος ή που είχαν ήδη ενημερωθεί σχετικά με το ρόλο της ανεξάρτητης αρχής και τα δικαιώματα του παιδιού. Οι προτάσεις των μαθητών από τις δύο αυτές Ημέρες Διαλόγου συνοψίστηκαν σε κείμενο που έδωσε ο Συνήγορος του Παιδιού στη δημοσιότητα τον Οκτώβριο του 2008 (επισυνάπτεται).

Το θέμα της έκφρασης και της συμμετοχής των μαθητών στη σχολική ζωή ήταν ένα από αυτά που απασχόλησαν και την **Ομάδα Εφήβων Συμβούλων** στο πρώτο τρίμηνο λειτουργίας της. Μάλιστα, ύστερα από συζήτηση με τα μέλη της Ομάδας, ο Συνήγορος διοργάνωσε στη Θεσσαλονίκη ανοικτή συζήτηση με συμμετοχή της Ομάδας Εφήβων Συμβούλων και 130 μαθητών από 60 διαφορετικά σχολεία της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, με θέμα «Ο ρόλος των μαθητών στην σύνταξη και εφαρμογή σχολικών κανονισμών». Στην προετοιμασία και υλοποίηση της εκδήλωσης αυτής συνεργάστηκαν οι Υπεύθυνοι Αγωγής Υγείας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφέρειας, οι οποίοι μερίμνησαν ώστε να γίνουν σχετικές συζητήσεις ανάμεσα σε μαθητές στα σχολεία που εκπροσωπήθηκαν στην εκδήλωση. Σύνοψη των προτάσεων των μαθητών δημοσιοποιήθηκε από τον Συνήγορο του Παιδιού (*Επισυνάπτεται η σύνοψη, όπως και το αναλυτικό κείμενο των απομαγνητοφωνημένων πρακτικών της συζήτησης. Βίντεο από την εκδήλωση αυτή υπάρχει στον ιστοχώρο του Συνηγόρου του Παιδιού*).

Τέλος, συναφείς είναι και οι προτάσεις που διατυπώθηκαν από μαθητές στην Ημέρα Διαλόγου που διοργάνωσε ο Συνήγορος του Παιδιού στην Κατερίνη τον Απρίλιο του 2009, σε συνεργασία με το Γραφείο Αγωγής Υγείας του Νομού Πιερίας και με συμμετοχή 44 μαθητών από σχολεία της περιοχής.

Στην παρακάτω παρουσιαζόμενη σύνοψη των κυριότερων προτάσεων των μαθητών, περιλαμβάνονται και προτάσεις που δεν σχετίζονται άμεσα με τους σχολικούς κανονισμούς, παρουσιάζουν όμως ενδιαφέρον για το υπό συζήτηση θέμα, δεδομένου ότι αποκαλύπτουν την ανάγκη των παιδιών για εφαρμογή δημοκρατικών διαδικασιών στη λειτουργία του σχολείου. Συγκεκριμένα οι μαθητές:

- Εκφράζουν την πεποίθηση ότι στα σχολεία πρέπει να υπάρχει σαφέστερο πλαίσιο κανόνων, γνωστό σε όλους και τηρούμενο με συνέπεια από όλες τις πλευρές.
- Ζητούν να καθιερωθεί η συμμετοχή των μαθητών στις διαδικασίες συμφωνίας και παρακολούθησης της εφαρμογής των κανόνων που ισχύουν στο σχολείο τους.

- Θέτουν ζητήματα αξιολόγησης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και εποπτείας τους για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν παιδαγωγικά και εφαρμόζουν τους ισχύοντες κανόνες.
- Ζητούν οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιούν περισσότερο συμμετοχικές και διαδραστικές παιδαγωγικές μεθόδους, να ενθαρρύνουν την έρευνα, τη συνεργατική μάθηση, τις ομαδικές δραστηριότητες και τον διάλογο μέσα στην τάξη.
- Προτείνουν την καθιέρωση τακτικής ώρας επικοινωνίας με ομαδικές συζητήσεις και δραστηριότητες σε θέματα που αφορούν τη σχολική και κοινωνική ζωή των μαθητών.
- Ζητούν να υπάρχουν περισσότερες ομαδικές δραστηριότητες στη σχολική ζωή, με έμφαση τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, την επικοινωνία, την προστασία του περιβάλλοντος και γενικότερα θέματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές, ώστε να γίνεται το σχολείο πιο ελκυστικό και ενδιαφέρον σε αυτούς.
- Ζητούν να υποστηριχθεί ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων με αναλυτική ενημέρωση των μαθητών από την αρχή της σχολικής χρονιάς και ανάληψη ευθυνών από τους εκπροσώπους των μαθητών στη διάρκεια του χρόνου.
- Προτείνουν να υπάρχουν ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί στα σχολεία για να υποστηρίζουν τους μαθητές που αντιμετωπίζουν προβλήματα μέσα ή έξω από το σχολείο, αλλά και να δίνουν τη δυνατότητα προσωπικών συζητήσεων σε μαθητές που το επιθυμούν.
- Ζητούν να υπάρχει ειδική μέριμνα για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και να διευκολύνεται περισσότερο η εκπαιδευτική τους συμμετοχή και ισότιμη ένταξη.
- Ειδικά ως προς τους σχολικούς κανονισμούς, θεωρούν ότι είναι απαραίτητη η σύνταξή τους, με σαφή αναφορά τόσο στα δικαιώματα όσο και στις υποχρεώσεις μαθητών και εκπαιδευτικών και με συνδρομή όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας στην εφαρμογή τους, αν και δεν είναι απόλυτα σαφές σε αυτούς το πεδίο των θεμάτων που θα μπορούσαν να ρυθμίζονται από τους σχολικούς κανονισμούς.

VI. Προτάσεις

Με αφετηρία τις μέχρι σήμερα παρατηρήσεις και διαπιστώσεις του, που συνοψίστηκαν παραπάνω, τις προτάσεις των μαθητών, τις απόψεις που έχουν εκφραστεί από τους εκπαιδευτικούς, αλλά και τις Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την εφαρμογή της Δημοκρατικής Σχολικής Διοίκησης, ο Συνήγορος του Παιδιού προτείνει τα παρακάτω μέτρα, προκειμένου ο θεσμός του Σχολικού Κανονισμού να καταστεί ένα θετικό εργαλείο, προς την κατεύθυνση της εύρυθμης λειτουργίας του σχολείου και της ανάπτυξης θετικών και δημιουργικών σχέσεων, που θα προαγάγουν τους γενικότερους εκπαιδευτικούς στόχους:

A) Νομοθετική ρύθμιση περί σχολικών κανονισμών

Κρίνεται καταρχάς απαραίτητη η νομοθετική πρόβλεψη του σχολικού κανονισμού, των στόχων, του δυναμικού περιεχομένου του, αλλά και της διαδικασίας σύνταξης και ενδεχόμενης αναθεώρησής του.

1) Σύνταξη κανονισμού

Η σύνταξη σχολικού κανονισμού πρέπει να επαφίεται σε κάθε σχολική μονάδα, προκειμένου ο κανονισμός να αποτελεί προϊόν διαβούλευσης των μελών της συγκεκριμένης κοινότητας και, ως εκ τούτου, να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στις ιδιαίτερες ανάγκες και θεωρήσεις τους και, τελικά, να γίνεται καλύτερα αποδεκτός,

κατά την εφαρμογή του. Για τη διασφάλιση της ουσιαστικής συμμετοχής όλων των μερών στη σύνταξη του κανονισμού κάθε σχολικής μονάδας, θα μπορούσε η σχετική πρόβλεψη ενδεικτικά να περιλαμβάνει:

α) Σαφή ρύθμιση της συνολικής διαδικασίας σύνταξης, θέσης σε ισχύ και, ενδεχομένως, τροποποίησης ή αντικατάστασης του κανονισμού κάθε σχολικής μονάδας. Σκόπιμο είναι δηλαδή να περιγράφεται ο ακριβής ρόλος όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία (μαθητών, μαθητικών συμβουλίων, συλλόγων διδασκόντων και συλλόγων γονέων) και να προβλέπεται η υποβολή του κανονισμού στις προϊστάμενες εκπαιδευτικές αρχές και η έγκρισή του από αυτές.

β) Πρόβλεψη σαφούς διαδικασίας εμπλοκής των μαθητών λ.χ. εντός του μήνα Σεπτεμβρίου κάθε έτους να προβλέπεται χρόνος συγκεκριμένων ωρών στο καθημερινό πρόγραμμα για τη συζήτηση της σημασίας του σχολικού κανονισμού, τη γνωστοποίηση του γενικού νομοθετικού πλαισίου και των προβλέψεων της εκπαιδευτικής νομοθεσίας, τη θέση βασικών αξόνων και τη βοηθητική επεξεργασία υποδειγμάτων, αρχικά με τη υποστήριξη υπεύθυνου εκπαιδευτικού και στη συνέχεια μεταξύ των μελών της μαθητικής κοινότητας (ανά τμήμα και τάξη). Συγκέντρωση προτάσεων ανά τάξη και συζήτησή τους από εκπροσώπους των μαθητών με τον σύλλογο διδασκόντων.

γ) Ισότιμη συμμετοχή των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας (μαθητών – εκπαιδευτικών – γονέων) κατά τη λήψη αποφάσεων για τον σχολικό κανονισμό. Η παραπάνω νομοθετική ρύθμιση θεωρείται από τον Συνήγορο του Παιδιού αναγκαία, προκειμένου να αναγνωριστεί και θεσμικά η σημασία της ύπαρξης σχολικού κανονισμού, που θα συντάσσεται σε κάθε σχολική μονάδα, και να προβλεφθούν με τρόπο δεσμευτικό οι εγγυήσεις για τη θωράκιση της επιτυχούς λειτουργίας του, ως προϊόντος δημοκρατικής διαβούλευσης των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας.

δ) Δυνατότητα υποβολής παρατηρήσεων ή προτάσεων επί του περιεχομένου, εντός ορισμένης εξαρχής και γνωστής σε όλους τους ενδιαφερομένους προθεσμίας, πριν από την τελική προώθηση για έγκριση προς τις προϊστάμενες αρχές.

ε) Πρόβλεψη διαδικασίας υποβολής παραπόνων για τη μη εφαρμογή του σχολικού κανονισμού και των συναφών διατάξεων, με δυνατότητα προσφυγής και σε ανώτερα διοικητικά όργανα, προκειμένου να διασφαλίζεται, κατά το δυνατόν, η αντικειμενική εξέταση αυτών.

2) Ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας

Ανάλογες εγγυήσεις θα πρέπει εξάλλου να προβλεφθούν για τα επόμενα στάδια, μετά τη σύνταξη του κανονισμού. Θα πρέπει δηλαδή να διασφαλίζεται η έγκαιρη και πλήρης ενημέρωση όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας, σχετικά με το περιεχόμενο του σχολικού κανονισμού, τη δυνατότητα υποβολής προς το Σχολικό Συμβούλιο παρατηρήσεων ή προτάσεων επί του περιεχομένου ή του τρόπου εφαρμογής του, και τη διαδικασία εξέτασής τους. Πρακτικά, η σχετική ρύθμιση θα μπορούσε να προβλέπει χρονικά περιθώρια, εντός των οποίων η Διεύθυνση του σχολείου οφείλει να γνωστοποιεί γραπτά στους μαθητές μέσω των εκπροσώπων τους, στους συλλόγους γονέων και σε κάθε νεο-εκλεγόμενο συμβούλιο, τον κανονισμό που ισχύει κάθε σχολική χρονιά, σε συνδυασμό με τη δυνατότητα υποβολής αντιρρήσεων προς συζήτηση. Βοηθητική θα ήταν επίσης η πρόβλεψη σταθερής ανάρτησης του κανονισμού σε εμφανές σε όλους σημείο εντός της σχολικής μονάδας, ώστε να είναι ευχερής σε κάθε χρονική στιγμή η ενημέρωση και τυχόν υπενθύμιση.

B) Παροχή κατευθύνσεων ως προς το περιεχόμενο και την εφαρμογή των σχολικών κανονισμών

α) Ο Συνήγορος του Παιδιού θεωρεί σκόπιμη την έκδοση εκ μέρους του Υπουργείου Παιδείας κατευθυντηρίων οδηγιών για τη φιλοσοφία και το δυναμικό περιεχόμενο των σχολικών κανονισμών. Στο σχετικό κείμενο θα είναι καλό να δίνεται έμφαση στις αρχές της δημοκρατικής διοίκησης και στα δικαιώματα όσο και τις ευθύνες εκπαιδευτικών και μαθητών. Θετικό θα ήταν επίσης να προβλέπονται διαδικασίες συμμετοχής των μαθητών στην επίλυση συγκρούσεων και στη διαχείριση περιστατικών βίας, όπως και διατύπωσης παραπόνων και προσφυγής σε ανώτερα όργανα σε περιπτώσεις αμφισβήτησης των πλαισίων εφαρμογής των σχολικών κανονισμών. Το Υπουργείο εξάλλου είναι σκόπιμο να εστιάσει στην ανάγκη για κανόνες κοινής αποδοχής και γενικής ισχύος, οι οποίοι θα εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο για όλα τα μέλη της κοινότητας, εκπαιδευτικούς και μαθητές.

β) Βέβαια αυτό που δεν μπορεί να προβλεφθεί νομοθετικά είναι η προσωπική στάση, άποψη, θέση ενός εκπαιδευτικού απέναντι στο παιδί - έφηβο ως υποκείμενο δικαιωμάτων και, άρα, φορέα υποχρεώσεων. Ο σεβασμός στις απόψεις του, η δυνατότητα έκφρασης αλλά και η απόδοση ευθύνης και η επέλευση συνεπειών, ως προς ενέργειες που εμποδίζουν το σχολείο να λειτουργήσει είναι απαραίτητοι παράγοντες για την επιτυχή σύσταση και εφαρμογή τέτοιων κανονισμών και προϋποθέτουν, την κατάλληλη προετοιμασία, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Για το λόγο αυτό θεωρείται εξίσου σημαντική η ενημέρωση και ενεργοποίηση των εκπαιδευτικών, σε σχέση με τη σημασία της θέσης σε εφαρμογή ενός συμβολαίου αυτοδέσμευσης στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς. Οι τελευταίοι θα πρέπει να ενημερωθούν για τους στόχους του κανονισμού, καθώς και για τις καλές και τις κακές πρακτικές που ακολουθούν τη μέχρι σήμερα εφαρμογή του σε σχολεία της χώρας, ώστε να είναι σε θέση να αναλάβουν αποτελεσματικά και προς όφελος των παιδιών το ρόλο τους στη σύνταξη και, τελικά, στην αξιοποίηση κανόνων κοινής αποδοχής.

Η παροχή κατευθύνσεων και ενημέρωσης προς τους εκπαιδευτικούς για τη σύνταξη (και, περαιτέρω, την εφαρμογή) του σχολικού κανονισμού ως στοιχείου δημοκρατικής διοίκησης του σχολείου, θα ήταν χρήσιμο να αποτελέσει αντικείμενο σεμιναρίων επιμόρφωσης. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε να δοθεί έμφαση σε θέματα, που σχετίζονται άμεσα με το περιεχόμενο των σχολικών κανονισμών, όπως η συμμετοχή των μαθητών στη λήψη αποφάσεων, η υποστήριξη της λειτουργίας των μαθητικών κοινοτήτων, η επίλυση συγκρούσεων, η πρόληψη και αντιμετώπιση περιστατικών βίας, η διαχείριση κρίσεων στο σχολείο και η αντιμετώπιση εκ μέρους της κοινότητας νέων μορφών παρεκτροπών των μαθητών (λ.χ. φωτογράφιση μέσω κινητών, προσβολή προσωπικότητας μέσω του διαδικτύου).

Είναι προφανές ότι οι παραπάνω συνοπτικά διατυπωμένες προτάσεις είναι σκόπιμο να τύχουν εκτενούς επιστημονικής μελέτης και επεξεργασίας από το Υπουργείο Παιδείας και τους λοιπούς συναρμόδιους και εποπτευόμενους φορείς, με τους οποίους ο Συνήγορος του Παιδιού διατίθεται να συνεργασθεί περαιτέρω, στο πλαίσιο της θεσμικής του αποστολής και με απώτερο στόχο την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων των ανηλίκων στον χώρο της εκπαίδευσης.